

M еја интервју

Д-Р ДРАГАН ТУМАНОВСКИ,
СУДИЈА НА ВРХОВЕН СУД НА РМ

НЕ С КАТЕГОРИЈА, ТУК

МЕ ЕКСКЛУЗИВНА У "СУПТИЛЕН ОТРОВ" ЗА НЕПРАВДАТА

Роден на 18.11.1951 г. Основно образование и гимназија завршува во Струмица. Во 1975 г. дипломира на Правниот факултет во Скопје. Прво се вработува во Општинскиот суд во Струмица, а по положувањето на правосудниот испит (1976) е назначен за стручен соработник. Во 1977 г. е избран за судија во Општинскиот суд во Струмица, каде работи до 1984 г. Потоа е именуван за општински јавен обвинител - Струмица. Во 1988 г. е реизбран за општински јавен обвинител. Во 1989 г. е именуван за потсекретар на РСВР и за јавна безбедност, а 1991 г. е именуван за потсекретар во Министерството за правосудство и управа, по што во 1995 г. е реизбран на истата функција. За судија на Врховен суд на РМ е избран во 1997 г. Тој е и претседател на Здружението на судии на РМ. Завршува постдипломски студии по кривично право и криминологија на Правниот факултет во Скопје. Во 2001 г. магистрира, а потоа докторира. Автор е на повеќе стручни книги и трудови. Престојува на стручно усовршување во Лондон, Париз, САД и др.

Разговорот го водеше:
Кокан СТОЈЧЕВ

 Господине Тумановски, Вашата книга "Независно судство во функција на заштита на правата и слободите на човекот" претставува теоретска основа за колегите од фелата. Сепак, граѓаните бараат сигурна реализација на тезата која ја застапувате - правна држава, владеење на правото!?

ТУМАНОВСКИ: Моите истражувања беа поттикнати од внатрешната љубопитност да ја согледам севкупната функција на судството, бидејќи во меѓувреме се појавија многу мерачи и кројачи, кои говорат или пишуваат за судството во Македонија. Затоа почувствував дека е неопходно однатре да ја отсликам позицијата за независно судство во корелација со функцијата на заштита на човековите права и слободи. Мислам дека тоа е круцијален сегмент во кој, во постапките пред судот, граѓанинот бара ефикасна заштита на своите права. Првата теза беше дека судството не ужива авторитет или доверба. Но, по разгледувањето на податоците за состојбата во правосудството, според бројот на предметите, таа покажа спротивна слика. Од година в година приливот на предмети постојано расте, што значи дека граѓаните имаат доверба во судовите и бараат судска разрешница за конкретни правни ситуации. Од друга страна, пак, тоа е поширок комплекс на односи, кои ми беа предизвик да влезам во една сложена и комплементарна тема, која бара соодветно објаснување на тој баланс, кој се поврзува со прашањето за функционирањето на правната држава.

 Последниве две-три години се зборува за реформи во македонското правосудство, кои почнаа со уставните измени. Потоа процесот продолжи со донесување на некои нови закони од областа на судството, но сепак се чувствува криза во реформата!?

ТУМАНОВСКИ: Политиката успешно го дефокусира проблемот и го сврте вниманието кон судството, односно се добива впечаток дека во севкупниот транзиционен период тоа создава проблеми, но ова тврдење е лепливо само за граѓанинот. Имено, прашањата во однос на сите модерни технологии и неимплементирањето на законските решенија се сведуваат на тоа дека судството ги создава проблемите. Но, на лице место состојбата не е таква. Во 1997 г. беше донесен Закон за судови. Тој Закон е двотретински закон, кој одигра историска улога за стабилизирање на судството во РМ. Оваа година е камен темелник за РМ, каде според Уставот се определивме за генерален реизбор на судиите. Со тој генерален реизбор на судиите во Македонија, од првиот до последниот, сите влегоа во процедура на преоценка. Значи, се избраа су-

дии, кои со вкупната систематизација треба да се околу 664. Систематизацијата не беше до крај исполнета, бидејќи од тогаш до денес имаме постојано движење кое резултираше со тоа да немаме полна систематизација, во која 20-30 или 40 судии постојано се надвор од системот.

 Дали во оваа бројка влегува и одливот на кадри?

ТУМАНОВСКИ: Да. Состојбата е следна. Во тој сегмент двотретинскиот закон одигра силна улога за стабилизирањето на позицијата на судството, во кое по меѓународниот стандард - ако сакате од еден судија да извлечете што поголем квалитет, тогаш нему му се потребни најмалку 7 години работно искуство, за тој да може со полн капацитет да ја понесе обврската која му е наметната. Исто така, за тие 7 години нему му се потребни низа елементи кои треба да му помогнат за да му се реализира капацитетот. Значи, неопходни му се едукација и сознанија не само од конкретната процедура, туку и од други правни науки, кои следат сложена правна проблематика. Истовремено судството е постојано под притисок да мора да врши согледување за нејзината структура, состојби, потребување итн., а од друга страна судијата подлежи на одговорност. Инаку, по основ на нестручност и несовесност, од 1997 г. до денес се разрешени 4,9 отсто судии, а тоа е повеќе од 27 судии, или по разни основи заминале 1/3 од вкупниот број судии. Од аспект на европски стандарди, во однос на вкупниот број судии во РМ, тоа се разорни цифри. Дали тоа е позитивно или негативно, не знам, но прашањето на одговорноста на судијата во однос на проблемите во правосудството во РМ, мора да се бара во комплексноста на функцијата која ја извршуваат и во условите во кои ја вршат својата задача.

 Кога сме кај одговорноста на судиите, дали при удирањето на темелите на сегашната структура на судии, можевте пред 10 години да го увидите вкупниот човечки и стручен капацитет, за правилно да се оцени нивната стручност и ажурност во работењето?

ТУМАНОВСКИ: Фактички оваа цел беше предвидена за подоцна, при влегувањето во темелната реформа во судството. Зошто? Значи, ако се разгледува тој изоден пат, прво мора да се земе предвид дека со Уставот во 1991 г. се формира нов орган т.н. РСС, за кој се сметаше дека при функционирањето ќе

Мина една година од последниот избор на судии во Собранието, но до денес тоа не се случи. А од друга страна, има непополнети 40 судиски места, што помножено по месечна или годишна бројка на предмети, доволно зборува дека процентот на ефикасност значително може да порасне.

биде голема брана за заштита на судството од било какви пенетрации, односно од политички пенетрации во правосудството. Но, во тој период, токму овој орган целосно не ја исполни оваа обврска. Имено, имавме прв, втор и трет состав, кои различно работеа. Можам да кажам дека првиот состав одигра исклучително сериозна улога во однос на изборот на судиите. Но, како избор се одвиваше натаму, партиите беа сè пожестокое заинтересирани преку овој орган да протежираат свои кадри. И тоа беше клучен сегмент или елемент во кој се цени дека РСС не ја исполни задачата, односно обврската која му се наметна и затоа следува измена на Уставот, со која различно се компонира постојниот Судски совет. Сега доминантна позиција имаат судиите, кои навистина при извршувањето на својата функција

ќе ја оценуваат и преоценуваат судската работа. Да заклучам, јас сум за одговорност на судиите. Судијата мора да одговара за постапките, но во таа одговорност мора да има јасна процедура, по која ќе ја изразува својата позиција, а од друга страна, за што тој треба да одговара. Тој треба да одговара пред тело кое е компетентно. Затоа сегашната уставна позиција му овозможува на овој авторитетен орган да одговори на прашањето за одговорноста на судиите. Тоа ќе се прави непристрасно, бидејќи едно е сигурно - судиите располагаат со т.н. "суптилен отров", кој не дејствува моментно, туку ја оценува "неправдата". Еднаш изразената неправда врз граѓанинот предизвикува разорни чувства, а при оценувањето на правдата судијата мора да постапува со високи правни стандарди.

 И покрај уставните измени, донесувањето нови закони од областа на правосудството, сепак се чувствува криза во реформата на судството. Затоа повторно Ве прашуваме, кој е виновен за неимплементирањето на новата т.н. позитивна законска регулатива?

Позицијата на судството се обезбедува преку 4 столба, а четвртиот столб е судскиот буџет. Ако се обезбедат трите столба, а го нема четвртиот, значи нема систем. И не случајно Здружението на судии долги години водеше сериозни битки со извршната власт да обезбеди закон за т.н. Самостоен судски буџет. По шест години идејата беше реализирана. Но, не смее да се застане тука, бидејќи знаеме што недостасува - изворни приходи на судството. Затоа доаѓаме до ситуации, на пример, во Прилепскиот суд да се исклучи телефонот, можеби тоа утре ќе се случи и во Основниот суд Скопје 1 Скопје.

ТУМАНОВСКИ: Овде има фабричка мана, која е направена на стартот од реформата. Имплементацијата на процедуралните и на материјалните закони во судството, односно дали тие се успешни или не, не се зависни од нормативното решение. Можете да предвидите високи стандарди за нормативната реформа, но ако тие во практиката не добијат материјални средства, тогаш не може да се очекуваат спектакуларни нешта. Конкретен пример, кога го донесовме Законот за кривична постапка внесовме многу институти. Но, кога тој Закон одеше во процедура, само една реченица имаше во образложението, дека Законот ќе предизвика финансиски импликации врз Буџетот. Какви, колку - воопшто не беше специфицирано. Сега судството го ставаат во позиција на немоќ. Како судијата да ги стави во функција овој инструментариум и сите нови предвидени алатки, кога нема буџет? Значи, инструментариумот на новини не може да се изрази ако реформата се тера само на нормативно ниво. Тоа нормативно ниво создава привид дека се направени чуда. Но, суштински не е така. Затоа во извештајот на Европската комисија забелешки се: "ОК, носење нови закони, но и сериозна имплементација на овие закони". Што значи, за секој закон и за сите новини мора да се предвидат средства. Судството мора да има буџет со кој ќе ги остварува новините во македонското право. Ако тоа не го остварат, како тогаш ќе функционира!? Поставивме теза дека организацијата на судството не покажала резултати. Таа теза беше издвоена, но суштински не е така. Зошто? На нормативно ниво може да се направи идеална организација. Но, ако таа организација воопшто не се опреми со логистика, таа нема да покаже резултати. На пример, ако во однос на постапките судството се остави без материјални принадлежности, кои ги има, тоа не може да ја исполни обврската која му е дадена. Значи, и ако се

Ние треба да го гониме организираниот криминал, а многу судови не можат да платат сметки за телефон, за струја итн. Да не зборуваме за техничката опременост на судовите. Денес, дури и црквите и манастирите технички се поопремени од судовите. Несфатливо е како по толку време да немаме интегриран информатички систем во судството.

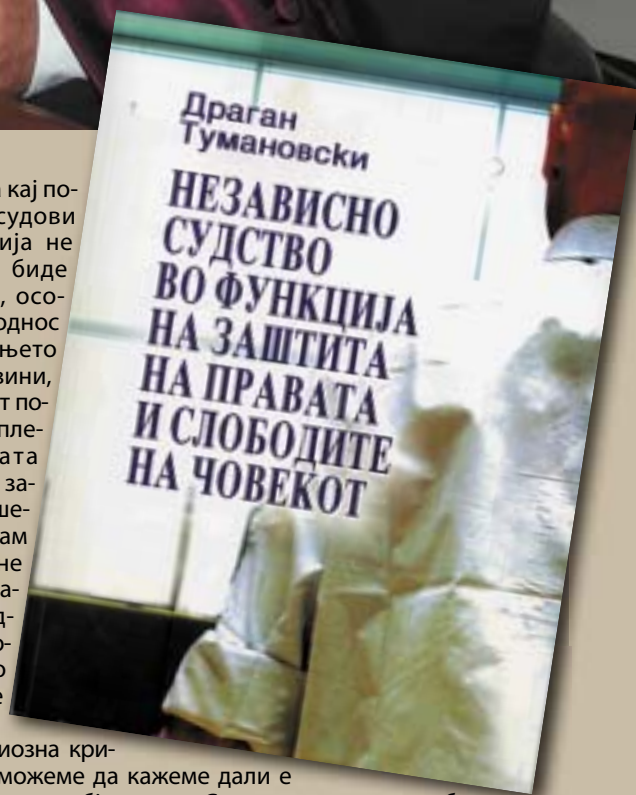
има полн кадровски капацитет, но се нема финансиска ефикасност која ќе го реализира тој капацитет, тогаш сè паѓа во вода. Затоа мислам дека таа издвоена теза - организацијата раѓа проблеми, е неприфатлива, бидејќи судството го оставија со така неизбалансирано финансиски средства.

Во текот на овие две-три години дел од судиите апстинираа од реформските процеси. Дали тоа е плод на субјективни причини или поради несогласувања со концептот на реформите?

ТУМАНОВСКИ: Не би можел да кажам дека тоа е така, затоа постојат други причини. Судиите исклучително се концентрирани кон предметот на работење, па со оглед на големиот број предмети тие, како сериозни и совесни луѓе, се ставаат во позиција својата работа да ја исполнуваат на решавање проблеми. Но, тоа најмногу е изразено кај основните судови. Не

вела дека кај повисоките судови таа позиција не треба да биде изострена, особено во однос на следењето на сите новини, кои ќе дадат помош во имплементацијата на новите законски решенија. Мислам дека тука не се снајде самото судство. Тоа можеме да го прифатиме како вистинска сериозна критика, а не можеме да кажеме дали е субјективно или објективно. Сметам дека има и субјективни и објективни причини, така што ставајќи го судството да биде арбитер, да преоценува и оценува, тоа се става во непријатна состојба да може да биде учесник во креирањето на сите овие решенија, кои можат да произлезат од имплементацијата на новите законски решенија.

Како претседател на Здружението на судиите на РМ, дали ги разгледувавте донесените закони, или концептот кој го понуди претходната Влада, а сегашната мора да го протежира во практика?

ТУМАНОВСКИ: Тоа е точно. Во тој период ние не се снајдовме, или нашиот глас не беше пошироко анимиран. Сигурно е дека во таквата позиција за проблемите на судиите, Асоцијацијата требаше да игра клучна улога во однос на овие решенија. Но, тоа е еден сегмент. Друг сегмент е во тоа што Здружението покажа исклучителни резултати. Тоа комплетно го заврши проектот - Самостоен судски буџет. Исто така, Здружението нормативно и практично ја реализира идејата за Ака-

следново, мора да се направи сериозна анализа и дефинитивно да се одговори на прашањето. Судот е гарант на правото на обвинетиот во постапката, а јавниот обвинител тоа не може да биде. Значи, тој баланс мора да се воспостави. Тезата дека криминалитетот има свои напливи и оди во горни граници, не може да се брани со брзоплети решенија. Тие решенија, за едно или за друго, мора да бидат плод на сериозни анализи, дали тоа е проблемот во однос на ефикасноста на криминалитетот итн.

Ако се дозволи јавниот обвинител да има предност во предистражната постапка, ќе се доведе во прашање улогата на истражниот судија, потоа другиот систем итн. Дали тоа е избрзано решение или се прави компликација?

Како Здружение на судии на РМ полагаме голема надеж во Академијата на судии, бидејќи по низата проблеми таа влезе во функција на работа. Сметам дека Академијата не смее да се затвори и да работи само на административно ниво. Таа мора да биде отворена и да ги користи сите домашни услови и да ги користиме сите сознанија од надворешната практика.

демија на судии. А, во тој период, во отсуство на државна структура, нејзината функција ја извршуваше Центарот за континуирана едукација.

Министерството за правда ја претстави Нацрт-верзијата на новиот закон за јавно обвинителство, со кој јавниот обвинител ќе го предлага извршната власт, а законодавната ќе го избира. Овој текст донесе неколку проблеми, кои најмногу се однесуваат на потребните измени во Кривичниот законик и во Законот за кривична постапка. Какви се Вашите стручни согледувања во однос на овие прашања?

ТУМАНОВСКИ: Сигурно е едно, РМ има модерен европски Кривичен законик, кој ги следи современите тенденции. Тоа е динамична материја и Кривичниот законик ги следи состојбите. Криминалитетот предничи пред нормата, а законот мора да ја следи таа динамика, но тоа е само една алатка. Во однос на понудениот закон за јавно обвинителство во корелација со Законот за кривична постапка има друго прашање или состојба. Таа мора внимателно да се разгледува, да се погледнат двата текста, односно дали во оваа фаза е можно поминување на истрагата во рамките на јавното обвинителство или не. Немам конкретно решение, или тоа би произлегло од

ТУМАНОВСКИ: Повторувам, преминот од едно кон друго решение мора да е прецизен. Моја оценка е дека и во досегашната законска поставеност јавниот обвинител ги имаше тие овластувања во истражната постапка, иако субјективно ја немаше иницијативата во однос на процедурата. Сепак, тој ги имаше тие овластувања, затоа прашањето е ако прифатиме, на пример, една ситуација севкупната истражна постапка да оди во рамките на јавното обвинителство, тогаш мораме да дадеме одговор дали, во кое и за колку време сè тоа мора и може да се исполни. Тоа не смее да биде на штета на квалитетот на постапката.

Не сте за темелно менување на Кривичниот законик!?

ТУМАНОВСКИ: Кога се зборува за темелна промена на еден систем мора предвид да се имаат неколку сегменти. Кај нас Кривичниот законик темелно е променет. Закон за кривична постапка, кој припаѓа на акузатрирниот систем на обвинување, исто така, да не кажам во повеќе од 50 отсто е променет. Значи, станува збор за два познати система - Европскиот систем и Англосаксонскиот систем на процедура. Инклинацијата на постапката кон Англосаксонскиот систем бара сериозни подготовки, кои одат во насока на правење нови програми на правните факултети, а за изучување нови постапки потребна е и соодветна имплементација. За ваквите промени, особено на еден систем или процедура, потребни се 10-20 години. Не протежирам еден или друг, но вела дека за преминот од еден во друг систем се потребни сериозни подготовки. Затоа сметам дека нашиот КЗ има високи стандарди, кои како алатка помагаат во борбата против организиран криминал. Исто така, за процедурата можеме условно да разговараме. Законот за кривична постапка може да претрпи одредени дотерувања, бидејќи и криминалот е категорија која се развива. Законот мора да ги предвидува криминалните дејствувања. Тој мора оваа динамична состојба да ја следи, успешно или неуспешно. Поради тоа, Законот за кривична постапка треба да има одредени дотерувања, во кои и судијата судечки, и истражниот судија, и јавниот обвинител, треба да се стават во ефикасна функција, односно систем.

Граѓаните бараат ефикасно и независно судство. Дали проблемот сè уште е во Законот за кривична постапка, или адвокатите кои ги бранат обвинетите ги користат старите методи за одолговлекување на судењата?

ТУМАНОВСКИ: Тоа е присутно. Колку судијата не се снаоѓа во процедурата, одбраната има предност. Колку судијата ја владее процедурата и ги користи алатките, тој не дозволува манипулации во процедурата. Затоа во однос на комплетноста на судијата, не можеме да создаваме ситуации на т.н. инстант судии. Тоа е сериозна проблематика, која бара студозна подготовка и едукација, а постојано бара и лично усовршување на судијата. Сега судијата го ставаме во позиција да има страшна динамика за подготовка на судењето, а во однос на бројот на предметите, тој треба да исполнува норма итн. Значи, при тој баланс на квалитетот и квантитетот, секој судија треба да внимава.

Организационата поставеност на судовите во РМ покренува друга значајна тема - оптовареноста на судовите, кадровската екипираност итн. Дали се согласувате со постојната шема? Колку политиката се вмеша во нивната нова организација?

ТУМАНОВСКИ: Организацијата на судството е сериозна наука, која преку анализа може да даде одговор дали постојната одговара или не. Мои забелешки се: во новиот Закон за

Здружението на судии има приоритет во однос на статусот на судиите и затоа веќе го изготвивме законот за плати на судии. Во однос на работата на иницијаторот, Министерството за правда, сакаме да бидеме активни чинители. Ме радува фактот дека Министерството се отвори и ги прифаќа нашите иницијативи.

судови не се влезе аналитички да се одговори која е оптималната организација што ќе даде сериозни резултати. Но, со уште еден предуслов, таа организација мора комплетно финансиски да биде покриена. Пред да биде финансиски покриена, состојбата е: Ако од 1997 г. имавме 27 основни судови, 3 апелациони, 1 Врховен, значи имавме основни судови со полна надлежност и основни судови со помала надлежност. Што е новина? Новината е во тоа што некои поранешни судови, кои имаа полна надлежност, се симнаа на ниво на судови со помала надлежност. Тоа се Гевгелија, Кичево и Кавадарци. Во образложението на Законот не видов причини зошто така се направи. Кои се податоците што една ваква или онаква организација ќе го даде решението? Имаше предлози, кои беа блиску до моето размислување, ако одевме на 10-12 основни судови, а другите да беа одделенија во рамките на тие судови, тогаш тие ќе имаа полна надлежност. Но, на теренот има друга ситуација, растурихме судови кои се со полн капацитет, а формиравме судови кои дури сега треба да ги пополниме со луѓе, структура итн. А, забораивме на условот - пристапноста на граѓаните до судовите. Значи, сега на овие простори, на два главни гранични премина, кои се до ЕУ, судовите ги повлекоме кон Куманово и во Велес. Од аспект на криминалитетот, до израз доаѓа спорното прашање поврзано со тезата дека баравме ефикасно судство. Ова решение е враќање назад. Овој ретрограден процес не одговара на интензитетот на организираниот криминал, кој се случува на територијата на РМ. Се согласувам 5 судови да водат организиран криминал, но мислам дека оптимално решение е еден суд да ја врши таа работа за цела територија на земјава. Тој мора комплетно да биде обезбеден со сите можни кадровски и материјални фактори за исполнување на функцијата.

Зошто не е направена анализа? Кој е виновен? Ресорното министерство, Здружението на судиите, Врховниот суд, каде ја гледате грешката за ова?

ТУМАНОВСКИ: Видете, обврската е на иницијаторот на Законот. Тоа е предлагачот на Законот, Министерството за правда, но не ја изземам одговорноста на судската фела или на Здружението. Во креирањето на организацијата на судството, пред да се влезе во примена на Законот мора да се направи аналитичка подготовка. Такви податоци не видов, освен куп материјали, од аспект на број на предмети. Ако се правеше анализа, таа ќе дадеше одговор дали ни се потребни 27 основни судови, или нешто друго. Постоеше теза еден основен суд, еден апелационен суд, еден врховен суд. Мислам дека таквото поставување на проблемот создава други дисфункционалности, воопшто на системот. Ефикасноста не мора да се бара во бројот на судии. Граѓанинот не го интересира колку судови има во државата, туку за колку време ќе ја добие својата правда.

Судиите се жалат на ниските примања, а од друга страна, дел од нив ја шокираат јавноста со долготрајноста на процесите и со контрoверзните одлуки. Зошто имаме ваква спротивставена слика?

ТУМАНОВСКИ: Не бегам од одговорот на овие прашања, бидејќи тоа е еден поширок контекст. Сегментот во однос на наградувањето на судиите го разгледува Здружението на судии. На последната седница на УО донесовме став - нулта толеранција во судството. Ниту еден наш колега нема да биде поддржан во однос на оваа проблематика. Таквата политика е несвојствена за судството. Но, бидејќи материјалното наградување на судиите во РМ е сведено на последното скалило од опкружувањето во Европа, мора да се бара некое решение. Не сакаме да бидеме ексклузивна категорија, но ако на судијата му е забрането да се занимава со какви било профитабилни дејности, тогаш неговите наградувања мора да бидат во рамките на, како што се вели, меѓународните стандарди - нужни неопходности за да се изрази неговата позиција. И сега другиот сегмент. Не велам дека има вакви или онакви одлуки, и добро е тоа што јавноста реагира на ваквите одлуки. Добро е тоа што пресудата е донесена од судот, а не од некој друг. Но, во судството нема командна одговорност. Според законот, судијата е должен да ја изрази одлуката на начин кој му дозволува процедурата. Во однос на одредени екстремности, мислам дека судството има механизми да ги стави во нормална позиција. На секоја одлука на првостепен суд постои институт жалба. Апелациониот суд е коректив во однос на ова прашање. Апелационите судови многу успешно ја извршуваат оваа функција. Во постапката постојат и вонредни правни лекови, кога по нив постапува Врховниот суд. Во таа постапка севкупниот еволуитет на одлуката добива свој легитимитет кај јавноста.